

NJIVA

KULTURNI VESTNIK

VSEBINA

ALBERT ALEKS. ŠIROK: NA ROŽNIKU. - Stran 225.

MILAN KURET: VSTAJENJE (Pesem). — Stran 229.

JOSIP RIBIČIČ: JUG. — Stran 229.

MARIJA KMETOVA: GOLOBOVI (Nadaljevanje) Stran 232.

Dr. HENRIK TUMA: HENRI BARBUSSE. — Stran 235.

PAVLA HOČEVARJEVA: ALI NAJ SE TUDI SLUŽKINJE ORGANIZIRAJO? — Stran 236.

STANO KOSOVEL: NOČNO MESTO (Pesem). — Stran 238.

PREGLED: KULTURNI — KNJIŽEVNI — GLASBENI — ŠOLSKI — GLEDALIŠKI — Stran 238, 239, 340.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA. — Stran 240.

Štev. 15

Letnik I.

V TRSTU, DNE 14. AVGUSTA 1919

IZHAJA VSAK ČETRTEK. NAROČNINA: ČETRTLETNA 9 L^{it}, POLLETNA IN CELOLETNA SORAZMERNO. POSAMEZNA ŠTEVILKA 80 ST. UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO TRST, ULICA MADONNINA 15, II. TELEFON 15-70. IZDAJA ZA „VIŠJI KULTURNI SVET“ IN ODGOVARJA ZA UREDNIŠTVO IVAN REGENT. TISKA TISKARNA EDINOST V TRSTU

Konsumne zadruge za Trst, Istro in Furlanijo

registrovana zadruga z omejenim poroštvom.

123 ustanovnih članov

16720 vpisanih članov

Otvoritev prvega skladišča 3. decembra 1903

Dosedaj razdeljenih podpor vdovam, sirotam in bolnim članom	K	182.797.72
Zadružno imetje	"	257.733.84
Zadružni skladi	"	732.221.66
Vloge v hranilnem oddelku	"	4.277.653.89
Skupni inkasso od razdeljenega blaga	"	58.672.831.40
Dividende razdeljene v dobah od 1903-1916	"	217.171.94

Doba	Svota	Doba	Svota		
1903-1904	64609	38	1911-1912	1258363	68
1904-1905	143390	95	1912-1913	2436233	26
1905-1906	148450	19	1913-1914	4263591	69
1906-1907	201206	58	1914-1915	4911718	92
1907-1908	365482	97	1915-1916	6262462	25
1908-1909	615508	12	1916-1917	8967505	48
1909-1910	873392	40	1917-1918	12394163	11
1910-1911	1050829	18	1918-1919	14714923	27
			od 1. julija do 28. februarja		
			Skupaj	58672831	40

Osrednji urad: Via San Francesco d'Assisi 21 in 23.

Osrednja skladišča: Via S. Francesco d'Assisi 21, 22, 23, 27, 40 in Via C. Battisti 23.

MEHANIČNA PEKARNA: Povprečna dnevna produkcija 120 stotov.

SKLADIŠČA ZA RAZPRODAJO:

TRST:

Skladišče 1	Via dell'Istria 10	Skladišče 16	Kjadin (S. Luigi) 800
" 2	del Belvedere 34	" 17	Škedenj, na trgu
" 3	Settefontane 6	" 18	Vrdela, delavska stanovanja
" 4	dell'Acquedotto 67	" 26	Via P. P. Vergerio 871
" 6	Donadoni 2 A	" 31	Rojan, fra i Rivi
" 8	Girolamo Muzio 6	" 34	Pončana, delavska stanovanja 196
" 10	S. Marco 13	" 35	Sv. M. M. zgornja
" 12	del Pozzo Bianco 5		
" 13	del Lloyd 10		

ISTRA:

Skladišče 5	Milje
" 9	Pulj
" 11	Izola
" 15	Koper
" 19	Pulj
" 25	Chiampore
" 27	Rovinj
" 28	Bertoki
" 29	Vizinada
" 32	Valovsko-Opatija
" 36	Buje

MESNICE Via dell'Istria 10 (1), Via Settefontane (III), Milje (V), Via S. Marco 22 (30).

Kruh se razprodaja v vsakem skladišču.

SKLADIŠČE OBLEK št. 20: Via Raffineria št. 3, I. in II nadstr.

Skladišča v popravil:

Furlanija:	
Gorica (7)	Farra d'Isonzo (23)
Tržič (14)	Moša (21)
Panzano (klet) (24)	Kormin (22)
Gradiška (33)	

Nova skladišča (skorajšnja otvoritev):

TRST:	ISTRA:
Via Giulia	Piran
Via Malcantone	Škofije
Piazza dell'Ospedale	FURLANIJA:
Via Barriera	Žagrad

Priprava novih skladišč.

TRST: Novo mesto, Barriera nuova in Škorklja, Sv. Jakob, Čarbola, Sv. Vid, Greta, Barkovlje, S. Sabba.

ISTRA: Vodnjan, Villa di Rovigno, Valle di Rovigno, Momian, Sicciole, Strugnan, Sv. Lucija, Umago, Sv. Rok, Krevatini, Ika, Ičići, Lovrana.

FURLANIJA: Oglej, Aiolo, Červinjan, Flumicello, Fogliano, Romans, Ronki, Medea, Visco.

KRAS: Nabrežina, Sežana.

V PROJEKTU: Zadruga mlekarstva.

TRST, aprila 1919.

VODSTVO

ALBERT ALEKS. ŠIROK:

NA ROŽNIKU

(7. julija 1916.)

NEDELJA. Solnce se je smejalo nad Ljubljano veselo, razposajeno, in človeku se je zahotelo sence. Šli smo v Tivoli; družba nas je bila precejšnja — bogata besed in smeha. Posebno ženske so žuborele, kakor vroči čaj v samovarju, dasiravno smo bili pred maturo, katere se ženska precej boji. No, nekaj več skrbi so imele kot fantje, zato pa so me najele, da bi ponavljali skupaj slovensko slovstvo. Ali senčnati park in bela nedelja sta dajala malo razpoloženja za šolske misli — in tako smo šli dalje in dalje; redčil se je močni park, pot se je dvigala na grič, na njem prijazna cerkva, v njeni bližini pa še prijaznejša krčma s slabimi mizami, ali z dobrim vinom in postrežbo —: Rožnik!

Zadnja miza — pred krčmo na levi — je bila naša. Tudi ta je bila močno stara, vendarle pa ena najboljših. —

Sedli smo in se razgledovali po zeleni okolici. Jaz sem mislil na Cankarja, na njegovo vojaščino in na tisti prokleti čas — in topila se mi je nedelja kakor sladkor, če pade v blato. Drugi niso premišljevali mnogo. Po par vprašanjih o Cankarju so kramljali vesele malenkosti, napivali so si in zbijali stare dovtipe. Med tem deževanjem plehkkih misli sem se ozrl: tam, na vratih gostilne, je stal on — Ivan Cankar.

Po brkih in očeh sem ga spoznal in pa po sivih, črtanih obleki, v kateri je bil slikan v »Dom in Svetu«. Srednjevelik, prej šibek kot močan, je stal tam gologlav; temnokostanjeve lase mu je razčesaval veter, on pa se ni zmenil za nič, pogledal je parkrat po mizah in je izginil; čez trenotek se je vrnil, pa je vnovič odšel. — Moja družba me je napadla s kupom prošenj: naj grem ponj, za ves svet, naj grem ponj!

Šel sem do vrat. Cankar je bil v pogovoru z gospodinjo, nisem hotel motiti — in skoro zadovoljen sem se vrnil. — Ali lahkomišelna družba ravna tudi lahkomišelnost in tako se je zgodilo, da so naročili natakari, naj pove

Cankarju, da ga vabimo v družbo in da bi bili zelo veseli, če bi prišel.

Nisem mislil, da pride, zato sem čakal tembolj nestrpnost. Hipoma pa se je prikazal in je stopal s hitrimi koraki proti naši mizi. Šel sem mu nasproti, predstavil sem sebe in družbo in ga prijazno povabil med nas. Takoj si je izbral prostor, in začel takoj govoriti. Govoril je hitro in je skakal s predmeta na predmet — o sebi, o svojih znancih, o »umetni in ne-umetni«, izvečine vesele zgodbe. Kazal se je brezskrbno veselega, in kadar je povedal dovtip, ga je zalil najprej sam s svojim značilnim nebrzdanim smehom. Da, ta smeh! Nekaj posebnega je bilo v njem: enkrat se mi je zazdelo, da je ta smeh — smeh prijatelja, ki mu je samo zato, da poživi družbo, drugič pa sem čutil, kakor, da sedi Cankar pri nas, govori in se smeje, njegove misli pa so bogve kje, da je bogve kam obrnjen njegov pravi pogled.

* * *

— Prišli ste v Ljubljano maturirat?

»Da; pravkar smo končali pismeno maturo, pred nami je še ustna, zato smo hoteli ponavljati slovensko slovstvo. Ponevedoma skoro smo zašli sem gor.«

Cankar se je nasmehnil.

— Slovensko literaturo? — No, — poznate Kraigherja? Skoro vsako nedeljo prihaja na Rožnik. —

»Poznamo ga iz „Školjke“ in „Škrobarja“.«

— Kako vam ugaja? —

Povedali smo, da nam ugaja — in da ima poseben talent za živo opisovanje.

— Da, to ima! Ali slabo je pri Kraigherju, da ne more opisovati ničesar, za kar nima modela. Vsaka oseba v njegovih stvareh živi, eksistira tudi v resnici. — Takoj, ko je izšel »Škrobar«, sem dobil več pisem od oseb, ki nastopajo v tem delu; poleg pravega imena je navedla vsaka oseba v oklepaju še ime, kakor ji ga je dal pisatelj. — Model mu je neobhodno potreben! —

Kozarci so bili naliti, trčil je z nami, izpil nad polovico kozarca na dušek, poravnal si je svoje dolge brke, potem je nadaljeval:

— Prej je pribajal tudi Levstik večkrat gor, a zdaj je zaprt, z njim pa še Zalar, Pustoslemšek in dva druga. Iz zavora mi je pisal pismo, kjer mi je razložil svoje bedno stanje v zaporu in me je prosil pomoči. —

»Zakaj pa ne zbere in izbere svojih stvari in ne izda knjige, saj ima vendar nekaj dobrih stvari razmetanih po različnih naših revijah?«

— Nima jih! Kar je bilo res dobrih stvari, jih je tako izdal, drugé so vse njega nevrede. — Sedaj piše roman. Schwentner mu je izplačal honorar že vnaprej, čeprav je roman komaj do polovice napisan.

Potegnil je veter; zazibale so se veje, sanja joče v bohotnem zelenju — in Cankar se je ozrl na lepo okolico in obmolnil.

»Lepo imate tukaj, gospod Cankar!«

Cankar je prikimal.

— Rad imam ta kraj, kakor imam rad Vrhniko in njeno okolico: zame je tisti kraj najlepší na svetu. —

»In samotno je tukaj, nič šundra in šuma; lahko človek premišljuje in piše tukaj! Jaz mislim, da je samota neobhodno potrebna za tako delo.«

— Ravno nasprotno! Jaz pišem največ na potovanju, v vlaklu ali kjerkoli, samo da sem zdoma. Vem, da sem pisal v kavarni ob največjem nemiru: kadilo se je kakor v peklu, šumelo je kot v Babiloniji — a jaz sem pisal. —

Nato je pravil vesele anekdote iz kavaren in gostilen, očrtal nam je tega in onega moža, pravil nam je o Vl. Levstikovi norčavosti in moči — in še drugo. Ko je zaobrnil svoje pripovedovanje v prejšnji tir, sem ga vprašal:

»Kakor sem slišal, izdate novo zbirko pod naslovom „Moja njiva“?«

— To in še eno je kupil Schwentner, a počaka z izdajo do konca vojne. —

»Pravijo, da je to zbirka že natisnjenih novel, zbranih iz starih „Slovanov“ in „Zvoznov“.«

— Iz že natisnjenih stvari sem sprejel v svojo zbirko samo najboljše iz novejših številke naših mesečnikov; stare ni niti ene zraven. Sploh pa imam doma še jako dosti novel. — Pred kratkim sem hotel izbrati iz kopice, ki je štela kakih sto novel, samo najboljše: izbiral sem in izbiral, navsezadnje sem jih izbral čez osemdeset; za vsako se mi je zdelo škoda,

da jo zavržem. Sicer pa imam še veliko drugih novel razmetanih okoli. Nekaj jih ima gospodinja, nekaj pa še drugi. — Včasih sem se napravljaval v mesto z novelo za „Dom in Svet“, na pragu pa me ustavi gospodinja in me vpraša: Kam? — Povem ji. Ona me vpraša dalje: Koliko ti dajo tam za to novelico. — Trideset kron, ji odgovorim. Pa mi reče ona: Toliko ti dam jaz tudi, daj jo meni! — Zakaj bi ji je ne dal! Na ta način je dobila ona marsikaj mojega. Tako tudi neka učiteljica v Trstu, ki jo gotovo poznate.

Obmolčal je, izpil do vrha nalit kozarec — potem pa se je naslonil na mizo, ki se je stresla, da so bila v nevarnosti bela krila.

— Lepo mizo ste si izbrali! — Okus imate, — najboljša je vendarle izmed vsch, meni je bila dalj časa pisalna miza.

Moje sošolke so se med tem časom opogumile, spogledale so se in ena ga je vprašala:

»Gospod Cankar, ne poznate morda neke gospodične (povedale so tudi ime)? Z nami je hodila v šolo in pisala je tako čudne naloge, da so jih profesorji vedno črtali; kasneje je bila tudi izključena iz šole.«

— Poznam! Od nje imam doma dve pesmi; — lahko si mislim, kakšne naloge so morale biti to! —

In nasmehnil se je, potem pa je nadaljeval:

— Zame je sploh dovolj, da vem, da je kakšno delo napisala ženska in z vso svojo dobro voljo se ne prerijem čez prvih pet strani. — Nemci imajo eno pisateljico in ta je prevedla moj roman „Na klancu“. — O ubogi moj roman! — Slabo je namreč pri njej to, da ne zna nobenega jezika. —

»Pisali so, da izda Zofka ta vaš roman v hrvaščini. Kaj ni škoda za trud in za roman, ki se obere lepot? Mislim, da se ne izplača slovenskih stvari hrvati.«

— Da prevede v hrvaščino ji nisem dovolil. Pisal pa sem ji, da sem zadovoljen, če priredi „Na klancu“ za Hrvate v slovenskem jeziku, in da sem celo pripravljen napisati ji primeren uvod za to. — Če izdaja „Slovenska Matica“ hrvaške knjige, zakaj bi „Hrvaška Matica“ ne izdajala slovenskih!?

»Saj izdaja — naprimer: Mlajšo slovensko liriko —«

— Vem, vem! — Krasno izbrane stvari. Tu se ni vprašalo, ali je ta ali ona pesem vredna, da se priobči — o ne! Vprašalo se je, kako daleč je ta ali oni pesnik oddaljen od gospoda

Ilešiča in po tem se je ravnalo! Da, da, gospod Ilešič! — On je sedaj v preiskovalnem zaporu, ali neumnost: On je najnedolžnejši človek na Slovenskem!

Tu se je spet zamislil. Najbrže je razmišljeval o ilirskem vprašanju in naši bodočnosti, zakaj čez nekaj časa je dejal:

— Neki ogrski oficir je bil v nedeljo tu. O Slovencih ni vedel pred svojim prihodom v Ljubljano ničesar. Za Ogre eksistirajo v Avstriji samo Nemci, Čehi in tam ob Adriji Italijani. — Mi smo po njegovem narodič, ki umre danes ali jutri. Naduti so ti ljudje! — Francoze moramo v tej vojni občudovati, čuditi se moramo ruski sili, Nemci vzbujajo s svojimi dejanji vsaj rešpekt — ali Ogri, ti zaslužijo zaničevanje v vsakem oziru. Razgrela me je njegovo bahaško govorjenje! Da nimamo nikake zgodovine, je pravil in da smo že radi tega brez pravega temelja in zato tudi brez pravega cilja. — Jaz sem mu dejal, da bomo mi večno živeli, zakaj: narod, ki zre z zaničevanjem na preteklost, ki gre z ravnodušjem mimo sedanosti in gleda z malomarnostjo v prihodnost, tak narod mora živeti večno! — Oger je molčal.

Jaz sem se nasmehnil, Cankar pa je dejal smehljaje: — Ne mislite, da se igram s paradoksoni — jaz mislim resno! —

Malo pavzo sem porabil, da sem napeljal pogovor na Ketteja.

»V „Obiskih“ piše Izidor Cankar, da ste slikali Ketteja, in da je bil bolje zadet kakor na fotografiji v „Poezijah“, pa da bi radi vedeli, kam se je slika izgubila.«

— Da. —

»Trgovec Meglič, pri katerem ste stanovali kot študent, mi je pravil, da ima tisto sliko njegova mati.«

— Iskali smo jo tudi že pri nji, vse smo prevergli in pregledali, a zastonj! — Brez dvoma je bila moja slika boljša. Slika v „Poezijah“ pa je posneta iz skupine maturantov; takrat si je pustil Kette brado. —

S to in ono besedo se je spomnil Ketteja in Murna in poznalo se je, kako sta mu bila brata.

Prihajali so novi gostje, Cankar se je ozrl in jih je ogledoval. Otresel se je žalostnih misli — in čez nekaj časa je rekel:

— Smrekarja čakam, on je obljubil, da pride danes gor; — saj ga poznate?

»Po karikaturah že, osebno pa ne.«

— On je bil tudi vojak, in godilo se mu ni

najslabše. Imel je precej zaslužka s slikanjem portretov. —

»Tako, Smrekar tudi portretira?«

— Tudi, in sicer dobro. Sploh je on jezen, da ga imenujejo karikaturista. —

»Po črticah v „Dom in Svetu“ bi človek sodil, da ste bili tudi vi pri vojakih.«

— Bil sem. En mesec sem prebil v barakah na Štajerskem. Ali ta stan nikakor ni zame, oziroma jaz nisem zanj. Ta vojaška disciplina — tu pa nervozen človek, kakor sem jaz, — to se vendar ne rima, zato sem tudi prišel domov. — Začetkoma je bilo tam grozno; pozneje sem bil knjižničar. — In nasmejal se je.

— Petdeset knjig je bilo, morda kaj več, ali kaj manj — in te sem moral urejevati. Bile so strokovne knjige in ni bilo skušnjave, da bi jih čital. A tičati sem moral od jutra pa do noči pri njih. Lahko si mislite, kako me je davil dolgčas! Enkrat pa sem si izmislil tale dovtip: Grem k stotniku in mu rečem: Pokorno javljam, gospod stotnik, da nikakor ne morem urejevati obširne knjižnice sam in prosim, da mi pošljete pomočnika. — In res dobim Golárja za pomagača. Tako sva skupaj morila čas. Kasneje se mi je zahotelo domov. Naveličal sem se stotnika Ridla, osornega človeka in posebnega ljubilca živali. Pri sebi je imel vedno obširno menažerijo: Nekemu psu so zašili vojaki krog vratu ovratnik s tremi zvezdami in so ga imenovali stotnika Ridla; — stotnik je dovoljeval take šale, čeprav je bil drugače silovito strog. — Da, naveličal sem se njega, pa tudi drugih obrazov, in sem hotel domov. Ali doznal sem, da gre pot domov samo skozi bolnico; — zato sem prišel v bolnico in od tam domov. Na moje mesto pa je prišel pesnik „Dom in Sveta“, Narte Velikonja. — Da, nerodno je bilo pri vojakih, posebno prve dni. Tam sem bil že dalj časa, pa nič nisem vedel, kako in kaj. Nekega dne mi reče znanec: Ti, Cankar, si dobil denar? — Kak denar? ga vprašam. Pojdi v pisarno in tam ti izplačajo. — Šel sem. Tam pregledajo neki zvezek in mi pokažejo, da sem podpisan, da sem denar torej že dobil. Jaz nisem hotel o tem ničesar slišati, tudi povem, da nisem nikjer podpisal. Oni so se le obotavljali. Takrat pa se zasliši strog glas od drugega kota pisarne: Če je Cankar rekel, da denarja ni dobil, ga ni dobil in izplačajte mu ga takoj! —

Blagajničarju se je poznalo, da se je začel tresti. Segel je po denarju in mi ga naštel, ne da bi računil. Nekam dosti je bilo. Jaz sem hitro podpisal, odšel k prijateljem in ž njimi sem denar še pravočasno zapravil.

Nasmejal se je, zapalil si je cigareto, pihnil je vžigalico in jo je vrgel pod mizo, potem pa je pogledal po gospodičnah, ki so samo poslušale in tako zatajevale svojo žensko нрав. Ne vem, kaj je hotel. Morda jim je hotel dati prilike, da enkrat kaj povedo, morda pa je hotel razbrati iz njih obrazov inteligentnost in neinteligentnost, ali pa jih je ogledoval samo tako nehote.

Govor se je obrnil na maturo.

— Pa imate kaj treme? — je vprašal dalje.

Dekleta so pritrdila.

— Tudi jaz sem jo poznal, je nadaljeval. Sklican je bil shod, na katerem sem bil določen za glavnega govornika. Ko sem vstopil v dvorano, je bila natlačeno polna; ljudi — kakor v mravljišču. Moral sem na oder. Ko je prenehal aplavz, je nastala strašna tišina — in jaz sem začel govoriti. Ali v hipu je izginila dvorana, pred očmi se mi je napravila tema. Ko sem se prebudil iz tega stanja, so prišli k meni znanci in so mi čestitali: »Imenitno si govoril!« —

Pa se je zasmejal in mi za njim.

Spet se je sukalo pogovor sem pa tja, dokler ni ostal pri učiteljstvu. — Primorski učitelji so bili Cankarju vsé ljubši od kranjskih.

— Ti znajo nastopiti energično, če je potrebno, — je rekel. — Nekdaj sem bil povabljen na neko učiteljsko konferenco, kjer sem predaval o mladinski literaturi. Tam je kritiziral neki mlad učitelj kranjske tovariše. Ta energični fant mi je zelo imponiral. —

»O mladinski literaturi ste predavali? Kateri pesnike pa ste omenili?«

Smehljaje je odgovoril:

— Govoril sem ves čas samo o Župančiču! — Takrat sem bil jaz največji gospod, največ so se vsi zanimali zame, ali ne zaradi drugega, kakor zato, ker sem prišel h konferenci — zadnji. —

— Tudi v Gorici sem bil večkrat; ali bolje kot Gorico poznam Fonovo gostilno. Tam sem bil večkrat v Dermotovi družbi. —

»Škoda za Dermoto, kako dober človek je bil!«

— Kaj dober, kaj dober! — je rekel skoro jezno; — dobrih ljudi ne manjka na Slovenskem, ali tako talentiranih kot je bil on, jih je malo! —

Ko smo govorili o Dermoti, sem se spomnil Cankarjevih rokopisov, ki jih je imel Dermota. Bil je neki odlomek iz „Bele krizanteme“, ki je bil objavljen v „Naših zapiskih“ in pa dva zvezka njegovih prvih pesmi, še iz njegovega šestnajstega leta. Cankar ni več vedel, kako so prišle te stvari v Dermotove roke. Povedal sem tudi, da imajo vse te stvari poleg različnih Macharjevih pisem in celó Prešernovega rokopisa — Fonovi. On pa je rekel na to:

— Kdorkoli ima že te stvari, naj jih pridno shrani! —

Takrat je prišla nova družba, med drugimi tudi Kraigher s svojo ženo in skladatelj Lajevic.

Cankar jih je šel pozdravit, nato se je vrnil k naši mizi.

»Sedaj nas pa zapustite?« sem ga vprašal.

Odkimal je in je ostal še dalje časa pri nas — pa je govoril še o tem in onem.

Govoril je z nami kakor s prijatelji. Njegove modre oči so pravile o njegovi dobrotljivosti; — in skoro bi ne mogli verjeti, da je ta človek pred nami — Cankar, avtor perečih satir. Kar je pripovedoval, mu je odsevalo že prej z obraza in ni bilo težko uganiti, kaj bo povedal. Kako čudno se je izpreminjal njegov obraz. Žalostna misel ga je spačila v obraz predčasom zastarelega človeka, v veselju pa je izgledal ves mlad in svež. —

Sredi pogovora je Cankar naenkrat vstal:

— Še en kozarec mi natočite, potem pojdem. —

Izpil je natočeno vino in nas pozdravil:

— Pa pridite še kakšno jutro gor k maši! —

Mi smo ostali še nekaj časa pri mizi, potem smo se odpravili. Tudi Cankar je vstal, prišel je k nam, nam podal roko in nas še enkrat povabil:

— Le pridite še kdaj! —

* * *

Odpravili smo se po solncu proti Rožni dolini. Bolj od Cankarjeve družčine razgreti kakor od vina, smo občutili vso sladkost nedelje. Pesem je vstajala iz src. — Tivoli in Ljubljana in vse se je kopalo v solncu! —

VSTAJENJE

O veselite, bratje, se z menoj!
Na moje duri je potrkalo vstajenje,
v mrak mrtvih prs je planil klic: „Življenje!“ —
zaplalo v njih je svetlo valovljenje,
fanfare kličejo me v novi boj.

O, veselite, bratje, se zmenoj!
Že kljuvali oči so črni vrani,
in dušo in srce krvi pijani,
tedaj velelo mi je solnce: „Vstani!“ —
in odletel je vranov mračni roj.

O, veselite, bratje, se z menoj!
Zasuli so me živega v gomilo,
brez duše, brez srca, ki bi ljubilo, —
in zdaj živim; srce, ki smrt je pilo,
zdaj srka zopet žitja sladki soj, —

O, veselite, bratje, se z menoj!

JOSIP RIBIČIČ:

JUG

IN zakaj mi nisi zaupala tega že prej,
Zora?« je vprašala Milena in se ozrla v
sestro.

Zora je zmignila z rameni in se ni ganila
od okna.

»Ničesar misliti, le ničesar misliti,« si je
zaželela in vprla oči v daljo.

Zunaj je bil vroč popoldan. Solnčni žarki
so silili skozi okno in risali ostre pravokotnike
na gladka tla. Prozorne zavese ob oknu so se
zibale od lahnega vetra in nemirne sence nje-
hove tkanine so polnile risbo na tleh. Morje
se je v dalji komaj vidno zibalo, enakomerno
in pokojno, kakor bi dihale v snu. Na nje-
govem površju se je zbralo milijon belih pen,
tako drobnih, da jih oko ni ločilo.

»Kakor živa demantna cesta,« je napol
zavedno pomislila Zora.

Pod oknom je spal vrt.

Neslišno in leno so se gibali murvini listi
nad uto; ne da bi se ganilo je dozorevalo sadje
na žalostnem drevju; trta se je spenjala po
zidu ter pozdravljala solnce in trava se je
sklanjala k tlom, vsa vela hrepeneč po rosni
noči.

»Vsaj sedaj govori!« je prekinila Milena
molk. Med obrvmi se ji je prikazala bolestna
črta. Odložila je ročno delo in pogledala
sestro.

Bila je lepa žena. Črne, velike oči so ji žarele
iz južnega obraza in niso izgubile jasnosti tudi
v bôli ne. Lahna poletna obleka ji je izdajala
lepe, prožne oblike mladega telesa.

Njen pogled je obstal na sestri in pomislila
je:

»Koga je mogel zapeljati ta neznatni obraz?
In — in kako, po katerem krivičnem zakonu
sme biti to drobno, napol otroško telo rodo-
vitnejše od drugega? Saj še prenesti ne bo
mogla!«

A naenkrat jo je bilo sram zavisti. Segla je
zopet po delu in povabila pogled.

Zora je počasi okrenila glavo od okna in
njene nemirne otroške oči so iskale po sobi,
kakor bi prosile pomoči.

»Kaj naj ti še povem?« je odgovorila in se
začudila svoji mirnosti. Kakor, da jo je lastni
glas opogumil je nadaljevala:

»Zakaj ti nisem že prej zaupala? Zakaj in
čemu? Odkar se zavedam, je bilo tvoje telo
in tvoj obraz lepši od mojega! Toliko ste
imeli vsi opravka s seboj in ti še posebej s
svojo lepoto, da ni bilo časa ukvarjati se z
menoj. Vse se je klanjalo tvoji lepoti — še
najina mati! In medtem sem ždela jaz v kotu,
sama, zanemarjena in prezrta! Sama! In sedaj
hočeš, da bi bila morala gledati iz kota nate,
vjeti ugoden trenotek, ko ti bo dolgčas in se
ti izpovedati!«

Presenečena je Milena odložila delo, se
vprla ob mizo in strmela v začudenju v sestro.

»Ali, Zora!« je skušala ugovarjati.

»Da! Tako je bilo, sama veš, da je bilo tako!
Polna hrepenenja po življenju si hodila vsak
dan mimo menč in nikdar ti ni prišlo na um,
da je tudi to drobno, neznatno telo ustvarjeno
za vse tisto, kakor tvoje, nikoli nisi pomislila,
da bi moglo tudi to prezrto srce zahrepeneti
po lepoti, po ljubeči in gorki besedi! Zakaj
ti nisem zaupala? Ali misliš, da zaradi sramu?

Seveda misliš to! Saj prej, ko si me tako previdno izpraševala, bi bila kmalu zaprla okna, da bi se kakšna beseda ne izgubila na ulico! A ni to, vedi, ni! Nobene minute se ne kesam, najmanj pa tega, kar ima priti! Po vašem mora greh ostati skrit in brez posledic, po mojem ne, ker ne poznam ne greha, ne posledic, ampak samo srečo, ki mi je bila dana v lepi minuti — —«

S tresočimi ustnami se je Zora zopet okrenila k oknu in sedla.

»Zakaj se razburjaš? Saj te nobeden ne žali,« je menila Milena in se razveselila lastne dobrote:

»Če nimaš zaupanja, ne govori, nihče ne bo brskal po tvoji skrivnosti — —. Le to sem menila reči: Morda, morda se da popraviti — —
Zora je sunkoma vstala.

»Ime, kaj ne? Ime? Povej, kdo je zapeljivec, pojdi k njemu, prosi ga: Tako in tako je, vzemi me, da bo vse dobro! Lepo prosi, poklekni če treba, in če ti ne opraviš, pojde sestra prosit ali kdo drugi — — Kaj ne, to misliš?«

»S teboj ni mogoče govoriti!« je šepnila Milena in tudi vstala.

Pa ko je stala, ni vedela kaj bi počela in sedla je zopet.

Zora se je približala mizi, se naslonila nanjo in se sklonila čez njo, da je Milena čutila njen dih.

»Še to vedi,« je rekla in glas se ji je tresel. »Zato ti nisem povedala prezgodaj, ker sem se bala, da bi morala ostaviti ta kraj, ki sem ga vzljubila, ki sem navezana nanj z zadnjo nitjo svojega življenja.«

»Ali Zora! Kdo te podi? Za nobeno ceno te ne pustimo od tod,« je odgovorila Milena. Odkritosrčnost je zvenela iz njenega glasu.

»Vem, da me ne boš podila — — A morda je to, kar me podi — —«

Začudeno je zmajala Milena z glavo in iskala besed v odgovor.

»Razburljiva si — pomiri se —. Saj bo vse še dobro. Prepusti meni vse — bom že poskrbela — —«

»Kaj boš poskrbela — —?«

Milena je zardela in povесila oči.

»Poskrbela boš, da pridem čim manj med ljudi, da dvigne vse to čim manj prahu, kaj ne?«

In Zora se je še bolj sklonila čez mizo. Njen obraz se je skoro dotikal sestrih las. V nje-

nem srcu je vstalo nekaj sovražnega in se zrcalilo v njenih očeh. Želja, užaliti sestro, užaliti jo smrtno, jo je objela vso.

»Saj jo sovražim,« je pomislila in vsesala svoje oči v sestrično lepo lice.

»Nočem tvojega pokroviteljstva, vedi, nočem!« je siknila. Z ulico že opravi sama! Poznam jo dobro: Morda že jutri bo stala skrivnost tako jasno zapisana, da jo bo lahko vsak spoznal. Najprej se bodo pogledi razširili v začudenju, nato se bodo nasmehnili in prikimali in vsemu bodo sledile besede polne brezobzirne umazanosti! — Poznam jih in tudi tebe poznam. In zaradi tega nočem tvojega pokroviteljstva! Tudi usmiljenja nočem, ne zaupljivosti! Kaj misliš, da si boljša od mene? Nisi! In tvoja zaupljivost je sama sebičnost, zaljubljena sama vase. In — zato vedi — —«

»Ah, moj bog,« je nenadoma kriknila, si zakrila obraz in odšla iz sobe.

Milena je gledala začudeno za njo in bilo ji je, kakor bi se bile vse njene misli zapletle v gosto mrežo, se pehale in iskale izhoda. Obenem pa ji je legla nejasna žalost v dušo. Ko jo je spoznala, si je zakrila obraz in zaihtela:

»Zakaj je vse tako krivično?« —

Milena je bila omožena že četrto leto in zastonj je čakala blagoslova. Nikdar jo ta zavest ni tako zbolela, kakor ta dan.

* * *

Peter, Milenin mož, se je zbudil. Na otomanu je pretegnil svoje zdrave ude, segel po dozi na mizo in si prižgal cigareto. Pihal je dim proti solnčnim žarkom, ki so silili skozi razpoke vetrnic ter zasledoval majhne svetle praške, ki so se veselo lovili med sivo modrimi trakovi dima.

Peter je pomislil, da si je pripravil pravzaprav lep dom v tem solnčnem, lepem življenju. Po dolgem potepanju po raznih konservatorjih je opustil glasbo, ko je spoznal, da ima svet vse polno talentov, njegovemu enakih; prevzel je trgovino svojega očeta, zastavil parkrat vse premoženje v špekulacije — va banque — in kar se tisočerin ni posrečilo, je dosegel on sam: nabral si je lepo okroglo premoženje; — še pravočasno opustil špekulacije, dal trgovino v roke pametnim možem in živel od obresti lastnega truda.

»Vsa modrost življenja tiči v skromnosti,« je pomislil in stegnil noge.

»Če ti vrabec zadostuje, zakaj bi lovil goloba?« je zamrmral in se nasmehnil.

Pred njim je stalo življenje, kakršnega si je vedno želel. Jasno nebo, polno solnca, polno radosti in uživanja. In če bi se kakšenkrat zbirali oblaki, — bi izginili, še predno bi se zavedli svoje moči. Vsega je bila objela velika vera v srečo spremljevalko.

Peter je vrgel cigareto stran, prekrižal roke na prsih in zasanjal. Iz sanj je silila zavest, da niso to zračni gradovi, ampak same dosegljive stvari, pogumnim zemljanom dostopne. Zaradi tega ni bil razočaran njegov obraz, ko se je proti večeru zbudil, ampak srečen in poguma poln.

V sobi se je zmračilo. Peter je vstal in odprl vetrnice.

Od tankih oblakov napol zakrito, se je bližalo solnce zatonu. Čez mesto na levi se je valil siv dim in se nikakor ni hotel dvigniti, oklepal in držal se je streh, kakor bi se bal navzgor v nepoznane višine. Morje je izgubilo svoje demantne pene. Leno, kakor sita zver je nepremično ležalo in se tam daleč strnilo z nebom. Njegovo površje je bilo gladko, napeto in težko, kakor bi bilo svinčeno. Tam daleč na zatonu so stale ribiške ladje — črne pike, ki se ne morejo ganiti z mesta, vkovane v svinčeno snov brez življenja.

Iz ute na vrtu je stopila Milena in poklicala Petra.

Peter je zamahnil z roko v pozdrav in se podal na vrt. Ko je stopil v uto, je zapazil žalost v ženinih očeh — postalo mu je tesno in težko.

»Govoriti imam s teboj — sedi prosim!« je dejala Milena.

Peter se je otresel tesnobe in se nasmehnil. Ta »govoriti imam s teboj!« se mu je zdel neznansko smešen. Ljubil je na svoji ženi veselo in brezskrbno nprav in si je ni mogel predstavljati resne, brez nasmeška na ustnah in brez tistega zapeljivega, napol mežikajočega izraza v očeh. Zagledal se je v svetlika-joči se ji koder, ki ji je bil padel na čelo in pomislil, da bi se ta koder ob teh besedah ne bil smel ločiti od drugih las.

Ubogljivo je sedel k nji in smeje vprašal:

»Roke na klop?«

»Ne šali se, prosim te,« je nevoljno odgovorila Milena in potegnila z roko preko oči.

Napol neprijetno, napol radovedno čuvstvo je prevzelo Petra in glas mu je bil prežeč, ko je vprašal:

»Torej?«

Milena je položila svoje mehke lahti na mizo, skrivila prste in vprla pogled v svoje negovane nohte.

»Ali nisi ničesar opazil?«

V Petru je prežeče pričakovanje še bolj oživel in bilo mu je, da stoji pred zaprtimi železnimi durmi; vrata se zganejo, zaškripajo, pa čakaš radoveden in poln bojazni, kaj se tvojim pogledom odpre. Zgodi se lahko, da se ti prikaže vse to, kar sam ne maraš misliti, v bojazni, da se obenem ne zapro za teboj vrata vsega, kar je bilo doslej lepo. In prikaže se tudi lahko vse v bolj pestri luči, večje in popolnejše — vse golo in nago, ne tako, kakor stoji zapisano v tvoji duši vsled lastnega opravičevanja, ampak ostro, brez okraskov. Kakor bi se obrnil lastni pogled navznotraj — — —

»Kaj vendar premišljujem, česa se bojim?« je pomislil Peter in iskal izhoda, meneč:

»Ne vem, kaj misliš! Kaj vse ni opazovanja vredno!«

Položil je njeno dróbno roko v svojo dlan, jo pogledal in ji poljubil konce prstov.

Milena se nasmehnila in se udala za trenotek mehki gorkoti, ki se je izlivala od njegovih rok. Zamížala je napol in ustne so se ji nalahno odprle.

»Ne, ne,« se je vzdramila in odtegnila roko.

»Bodiva pametna! Čuj!« Nagnila se je k njemu in na njenem obrazu se je prikazala skrb.

»Ali nisi na Zori ničesar zapazil?«

Peter jo je preže pogledal, kakor bi hotel razbrati z njenega obraza vse, kar ima še priti.

»Kaj naj bi bil moral zapaziti?« je vprašal in se na tihem jezil na svoj glas, ki se mu je zdel čisto tuj.

Milena je zardela in iskala izrazov, ki naj bi postavili ves dogodek v navadno, nič izredno luč.

»Zdi se, da Zora ljubi.«

Petru se je spačil obraz v nasmehu.

»Tako? To se ti zdi. In kaj je posebnega v tem?«

»In — — no razumi vendar — zgodilo se je nekaj čisto naravnega — nekaj, kar se je moralo zgoditi — —«

Peter je razburjeno vstal.

»Kako veš to?«

»Sama mi je priznala.«

Vnovič je Peter zabodel svoje prežeče oči v ženin obraz. Potegnil je z roko čez čelo in skušal urediti in umiriti svoje misli. Vstal je in stopil k utinim vratom.

Mileni je postalo bridko v srcu in sestra se ji je bridko zasmilila.

»Peter,« je zaprosila. »Nesrečna je. Kam naj gre? Mati bi je ne razumela. Kaj nam ljudje mar? Vedno sva bila ponosna na to, da nimava s predsodki tega sveta ničesar skupnega — pokaživa sedaj z dejanjem!«

Peter se je okrenil v nerazumljivi jezi.

»Kaj me učiš? Kdo pravi, da mora pročit? Zakaj prosiš? Če so ti znana moja prepričanja, potem ne prosi! Kaj komu mar vse to? Če je ljubila in nosi posledice, ali je zaradi tega slabša od drugih, ki ljubijo brez posledic? Ali misliš, da si ti — da, da — ti, kaj boljša? Slabša si! Tvoj sad bi bil produkt dolžnosti, njen ljubezni! Tebi je ljubezen delavnik, njej praznik — ti — ti — — —«

Peter je razburjeno zamahnil z roko.

Milena je napol vstala in ga plašno gledala.

»Zakaj se tako razburjaš, Peter?«

Ko je zapazil Peter njene plahe oči, je sklonil glavo — se skesal:

»Saj res — zakaj — zakaj? Odpusti!«

»Kaj veš še o tem?« je vprašal.

»Ničesar drugega! Upala sem, da mi razodene vse — morda bi se dalo popraviti. A kakor jo poznam, je zaman siliti vanjo z vprašanji. Morda veš ti kaj o tem?«

Peter se je zganil, se naslonil ob utin vhod in pogledal v večer.

»Kako naj jaz kaj vem?«

»Tako — — Večkrat sta skupaj. Gotovo se vama kdo pridružuje na izprehodih. In znanci gotovo tudi že kaj govore — šaj tuje oči so boljše od domačih.«

Peter se ni ganil.

Od morja je zavelo, lahno, božujoče. Nad pristanom se je prikazal bel galeb, preletel mesto, se dvignil skoro navpično v zrak, švignil kakor puščica navzdol in se s krikom spet spustil na morje.

Ribiške ladje so se vračale z napetimi jadrinami in si rezale pot v pristan. Ob njih se je penila voda in za njimi se je vil bel sled.

Solnce je utonilo. Nad morjem se je nebo pobarvalo krvavo in rdeči mrak se nikakor ni hotel umakniti mrzli sivi temi, ki se je bližala s celine.

Dolgo je Peter molčal in mišice na obrazu so mu igrale od notranjega boja. Vsa mehkoča južnega večera ga je objela in bilo mu je, da bi pokleknil pred ženino veliko vero in jo molil.

Odločno se je okrenil in približal ženi: »Milena!«

Nehote je tudi Milena vstala.

»Ti veš kaj o tem?« je vprašala zvedavo.

Ob tem vprašanju je Peter začutil, da ga je zapustila vsa mehkoča.

»Ne, ničesar ne vem! Pridi, greva na verando, hladno postaja, škodilo bi tvoji lepoti,« se je nasmehnil in jo odpeljal.

MARIJA KMETOVA:

GOLOBOVI

(Nadaljevanje)

POLONCA je vsa žalostna zrla predse. Podpirala je glavo z roko, naslanjajoč se na mizo. Mislila je o bodočnosti. »Kaj bo, kaj bo! Dolgovi vse naokrog. Ne prodava ničesar več. Trgovec iz Ljubljane pritiska — grozi s tožbo. Petelinc bo tožil. Razjezil se je dedec zaradi zadnjič. Da bi se mu bila vdala, njemu? O — nikoli ne! Zakaj sem tako nesrečna? Najprej Tomaž, — ki me je ranil v dno duše, da me je ob koncu prezrl in pahnil od sebe. Dokler sem mu dajala, sem bila dobra — a potem? Oh! In — dolgovi za dolgovi! Odkod ta nesreča? Jeli bila moja ljubezen do kaplana tako pregrešna, da me je tako zelo kaznoval

bog?« Debele solze so ji pritekale po obrazu in kanile na mizo. Obrisala je oči z roko in zavzdihnila: »In Petelinc. Če bi šla in bi ga prosila, naj počaka? Morda — in vse bo še dobro. Pa kaj ko ni ljudi več blizu, ko ne prodava ničesar več! O, ko bi vedeli to oče, ki so toliko dali na našo gostilno! Ko bi živel še Cene in videl, kako gre v nič vse. Ubil bi me, spodil in vrgel iz hiše. Manca bo tudi gledala, kaj je s hišo. Kdo si je mislil kaj takega takrat, ko je sodnik govoril o tem, da bi zapisali v pogodbo, da midva ne smeva delati dolga na hišo! Kako trdno sem bila prepričana, da o kakem dolgu niti govora ne more

biti, da bi bila to sramota — sramota. Niti v sanjah mi ni prišlo na um, da bi se mogla zadolžiti kdaj! — O kako prav je imel Petelinc takrat. »Čim bolj hodiš po gnoju, bolj se udaraš; čim bolj duhaš, bolj smrdi.« — O da, tak je dolg! Kje vzeti — kje — če ni vira? — Še enkrat grem k Petelincu — naj odstopi od tožbe, mu porečem. Menda me ne bo več nadlegoval, ko je videl, kako sem ga odbila. Kar mrgoli mi po telesu, če se spomnim na tiste ostudne besede. Pohotnež. Tako star — in tak!« Vstala je in hodila po sobi gor in dol. Slednjič je obstala in sklenila, da pojde precej po nauku k Petelincu. »Doma ga najdem. In na Veliko nedeljo me menda vendar ne bo nadlegoval.« Po nauku je res šla naravnost k Petelincu. Sedel je pred hišo in kadil iz vivčka. Ko jo je zagledal se je namrdnil in ni nič rekel.

»Dober dan, oče!« je rekla Polonca tako, kakor bi ne bilo pred letom prav nič med njima.

»Bog daj!« je dejal Petelinc in jo začudeno pogledal. »Kaj pa te privede k meni? Menda ne prosiš spet na upanje?«

»Ne — ne. Tega ne. Toda —«

»Toda?«

»Toda — če — če bi ne tožili.«

»Ne tožil?« je dejal Petelinc, vzal vivček iz ust in pljunil predse. »Ne tožil — praviš?«

»Da. Vas lepo prosim,« je rekla Polonca in povabila oči.

»Čemu pač naj odstopim, kaj? Morda mi plačaš?«

»Nimam še. Pa lahko, da dobim. In vse bo še dobro.«

»Učil sem te, Polonca! Boj se dolgov, sem bil dejal. Zdaj ne gre več — nič več. Če ne tožim ti dam le novo priložnost, da se spet lahko na novo zadolžiš kje. Če se moreš — namreč. Kdo ti bo dal neki!«

»No — tako zelo v dolgu še nisem.«

»Nisi? Oh, Polonca — saj vem vse. Toliko je dolga, da ga ne moreš več poplačati — razen — če zadeneš v loteriji — ali kaj podobnega. Je že tako Polonca! Enkrat zavozženo — konec je. Hm, hm — škoda sicer — pa jaz ne morem. Trdo sem prislužil denar — in kar takole razdajati ga ne morem. Razumela boš sama. Pa stopiva v hišo — no,« je dodal, kakor bi se spomnil nečesa in porinil je Polonco v hišo.

»Lepo vas prosim, oče — bodite tako dobri! Počakajte še!«

Petelinc se je razkoračil pred njo in dejal:

»Za božjo voljo, Polonca — zakaj pa naj počakam? Opomogla si ne boš več. Saj bi tako gotovo prišlo do tega. Torej — danes ali jutri? To je pač vseeno, ne?«

Polonca je imela vse solzne oči. Globoko v duši nekje jo je zbolelo; krč ji je stisnil srce.

»Nehajte vendar — in pomagajte mi!«

»Kako — i — kako pa?«

»Vse bo še dobro.«

»Ne bo — nikoli ne!«

»Bo. Še vse se bo dalo narediti. Ali tožba, tožba! Vsi bodo pritisnili potem — in prodano bo vse.«

»Kajpa, kajpa — prodano.«

»No, vidite! In ta sramota — ne prenesem je! Kam potem z Lojzetom, kam? Revež ni za nobeno delo. Trganje ima, kakor ga je imel rajni Anton. Dela — pa se skloni — in skoro nesti ga moram na posteljo. Otečejo mu noge. Za nič je, no.«

»Kaj mi praviš to, Polonca! Saj verujem — res je tako. Ali pa misliš, da pustim svoj denar, ha? Neumna nisi tako, da bi tega ne razumela. Denar in premoženje ni več moje. Oporoko imam že narejeno — pred letom že. No — in denar in vse je že prepisano na drugo osebo. Torej? Ali naj puščam to zdaj tako v nemar? To ne gre. Samo — — —«

»Kaj? Počakali bi?« je hitela vsa vesela Polonca.

Da ima Petelinc kake postranske namene ji danes ni prišlo na mar, ker je bil Petelinc nenavadno resen.

»Bi tudi morda še kako popustil, le —«

»Povejte, vse vam storim!«

»Res —? No — potem pa že. Prišel bi takole k tebi — zvečer. No, ne glej me tako čudno in plaho! Polonca — saj razumeš! — In vse bi bilo dobro. Prijatelja bi bila. Vse bi bilo pozabljeno. Da bi te vzela — morda potihem misliš? To ne. Zakaj, moje stare kosti se ne bodo več prenašale po prižnicah. In tisti jeziki — kaj bi! Tako pa — vse bi ostalo tiho in ti — vidiš, Polonca — ti bi le imela dobiček. Oh — in jaz — Polonca.« Potegnil jo je k sebi — pa Polonca se je z vso močjo odtegnila in skočila k vratom.

»Sram vas bodi — sram vas bodi, stari grešnik! — Z eno nogo stojite v grobu, z drugo pa

plešete polko po svetu! — Fej, trikrat fej!«
In pljunila je predenj in odšla.

Peteline je zavpil za njo: »Že dobro, že. Pa se pripravi na dražbo!«

Doma se je vrgla Polonca na posteljo in ihtela na ves glas. Lojzetu je povedala vse. Oba sta bila vsa potrta in žalostna.

»Lepe praznike imava,« je dejal Lojze in se je napil.

* * *

Polonca ni imela nobenega denarja več doma. Tudi za najpotrebnejše ne. Mislila in prevdarjala je, kako bi si opomogla. Pa ji ni preostajalo drugega, kakor prodati prašiča in kravo. Povedala je to Lojzetu.

»Za prašiča mi še ni toliko — pa za kravo mi je hudo. Rada jo imam. Tako dolgo je že pri hiši.«

»Če ni drugače, kaj bi odlašala! Pomagati si morava — kar prodajva!« je govoril Lojze.

»Oh, Lojze, kaj ti ni hudo storiti kaj takega?«

»Hudo — hudo! Kaj bi jadikovala, saj nisi otrok.«

»Oh še to, še to! Kaj takega naju zadene! Ko bi le vedela na kakšen način sva prišla tako daleč! Ko bi le malo vedela!«

»Jaz tudi ne vem. Nesreča je pač. Jutri je v Žubni semenj. Stegnar bo gnal tja svoja vola. Še najino kravo in najina prašiča naj žene in proda vse skupaj,« je dejal Lojze. Polonca je zavzdihnila. Videla je, da ni moč goče drugače.

»Res je. Tako morava storiti,« je rekla in povedala Stegnarju. Ta je bil takoj pripravljen storiti to in je tudi dejal, da mu potem Polonca pač lahko vrne tistih petdeset goldinarjev, ki mu jih dolguje. Polonci je bilo hudo, pa ugovarjati mu ni mogla. Oklenila se je sivke krog vratu, ko jo je odvezala v hlevu in se razjokala. Sivka je zamukala in otožno pogledala Polonco. Nerada je šla s Stegnarjem od hiše. Obotavljala se je in je žalostno mukala oziraje se na Polonco in hišo.

»Uboga žival. Bog ve, kdo jo bo imel sedaj in kako se ji bo godilo! O, kako nerada jo dam proč — pa moram — moram. Ah, sivka!«

Gledala je za kravo in prašičema in glasno zajokala. Čutila je, da je prišel konec. Na nobeno rešitev ni upala več.

»Kakor je odšla živina od doma, tako bova nekoč odšla tudi midva, Lojze. Pa kam, ti moj bog!«

Lojze je zmajal z glavo in se obrnil. Tudi njemu je bilo hudo. V srcu ga je zbadlo nekaj in žalostno mu je bilo v duši.

Zadnje dni je močno bolehal. Prav kakor Anton preje. Trgalo ga je po križu, noge so mu otekale. Zboljšalo se mu je za nekaj časa spet, pa za delo ni bil nobeno več. Pometal je še in pospravljajl krog hiše, a težjega dela ni bil več zmožen. Zato je Polonco tako zelo skrbelo, kaj bo, če pojmeta brez doma in sredstev iz rojstnega kraja. Zase se ni bala. »Dobila bom kje službo. A Lojze je za nič. Delati bom morala za dva in skrbeti tudi zanj. — Moj bog vendar, kako me tare nesreča, kako!«

Izhujšala je Polonca in obledela. Postarala se je za več let.

X.

Kakor blisk se je raznesla po temeniški dolini novica, da bodo prodali Golobovo posestvo na javni dražbi. Ljudje so stikali glave, postajali, se razgovarjali in se čudili. Kovač Drnule je udarjal močnejše s kladivom po razbeljenem železu. Ni mu hotelo v glavo, kako je prišlo pri Golobovih tako daleč. »Saj vendar vidim marsikaj, vsakega človeka prereštam in presodim — tu pa nisem bil do zdaj na jasnem! Hudič res — kako škoda tega lepega posestva!« In udaril je močno po železu, da so odletele iskre visoko proti črnemu stropu. Kar verjeti niso mogli ljudje tega. Mlinar je slonel ob Temenici, neprestano vlekel iz pipe in pljuval v vodo. Končno je zmajal z glavo in nekaj zagodrnjal. Stegnar se ni čudil toliko. Slutil je bil že nekaj preje, takrat, ko mu je Polonca tako zelo nerada vrnila denar. Tudi takrat je slutil konec, ko je videl, da prodasta Golobova dva celo kravo iz hleva. Župnik je hodil po sobi gor in dol in se je jezil na umrlega Ceneta. Župnik je vedel, da posestvo ni bilo Polončino in Lojzetovo. »Ko bi bil slutil le od daleč, da gre posestvo tako navzdol! Brigal bi se bil bolj za to, da ohranita ta dva posestvo brez dolga za Cenetovega sina. Oh, Cene je bil pač neumen, da si pri sodnji ni izgovoril tega, da se onadva ne bi smela dolžiti na posestvo. No in zdaj — zdaj je vse proč — vse izgubljeno! Polonca in Lojze nimata nič od posestva, Cenetovi otroci tudi nič. Samo sramota — sramota, da sta zapravila tuje imetje. To ju bo kazilo vse njuno življenje. Škoda, škoda.«

»I kdo pa je pritisnil tako, da je prišlo do razprodaje?« je vprašal kovač Polonco ter tlačil tobak v pipo.

Polonca je bila vsa zbegana in plašna. Stisnila je ustnice in komaj slišno odgovorila:

»Petelinc.«

»Kaj, temu sta dolžna toliko?«

»Temu. Največ Petelincu. No — in ko so izvedeli drugi o tožbi, so pritisnili vsi naenkrat. Izkazalo se je, da ni dovolj, da bi plačala vse — in prišlo je do dražbe. O Marija, Marija!«

»Hm — hm,« je zmajal z glavo kovač. »Ko bi bil jaz to vedel!« se je udaril ob čelo. »Kaj sta počela vendar?!« (Dalje prihodnjič.)

Dr. HENRIK TUMA :

HENRI BARBUSSE.

„LE FEU“ spomni tovarišev padlih ob moji strani v Groÿ in na vršiču 119.

I.

LITERARNI kritiki skoro vseh kulturnih narodov priznavajo, da je Henri Barbusse edini pisatelj umetnik, katerega je ustvarila vojna.

Njegova knjiga »Le Feu« je bila razprodana v 1/4 milijonov izvodih, katere čitajo proletarci in meščanje, priprosti delavci, in inteligentje z enakim zanimanjem. Francozi sami ga štejejo poleg Romain Rolland in Anatole France v prvo vrsto genijalnih duhov.

Marco Ramperti ga stavi poleg Nemca Hauptmanna in Rusa Gorkega med velike pisatelje, ki so, kakor danes že vsak, ki čuti v sebi moč ustvaritelja, s socializma.

»Barbusse je pesnik, ki za nas trpi in za nas ustvarja. Je glasnik resnice, puntar v njenem imenu. Barbusse je bil na vojni, jo je opisal, ter proklel. Našel je pravico v sebi in izven sebe. To je pokazal farizejcem, ki se tresó pred njo, a tudi občudujejo molčè. V mučeništvu se duh ali izgublja ali ustvarja, kakor v preizkusu plemena. Kar je minljivega izgine, kar je dobrega, postane ostro ko meč. Gola, žareča in ponosna je duša Barbussova, iz ognja vojne izšla je nasproti novim bojem.«

Politične strasti vendar ne pušajo soglasne sodbe o Barbusse. Giuseppe Prezzolini ga devlje pod George Duhamel: »Vie des Martyres 1916« ter vidi v knjigi »Le Feu« le opopran zakusek. Priznava mu sicer resničnost, a se vpraša: li je ta že vsa umetnost? »Podrobnosti izražene z ostrostjo pogleda in s presenetljivo čvrstostjo podob, kup beležeb, katerè se zde izdolbljene ne s presom, ampak z dletom, kinematograf oblik zajetih v divji hipnosti z očesom, kateremu ne odide ničesar. Impresionizem slikarja, ki s kratkimi udarci čopiča slika s skrajno hitrostjo ter nas vede od prizora do prizora brez prehodov in odlastka.

Vse je resnično v knjigi Barbussevi; le knjiga sama ni resnična! Posamezna dejstva so resnična, splošni vtis je kriv! Ena stran »Le Feu« je resnična, sto strani pa ne. Stil Barbussov je stil manire. Nikdo ga ni dobro poznal, predno je spisal svoj vojni roman. Je sicer um obnovitelj, genijalen, res umetnik. Tudi ni um druge vrste, vezan na že določene pravce. A neresničen je Barbusse, ker je naprtal vse dogodke vojne na četo mož, ki takorekoč sama preživlja dogodke cele vojske. Življenje v »Le Feu« ni življenje vojne, kajti v vsakem življenju je odduška, katerega manjka v »Le Feu«. Opisuje se v njem le revo in bedo vojne, a vojna ni samo beda, ima tudi veselja in solnca, zmage in odlastka, zadovoljnosti in smehljajev. »Le Feu« ima zahvaliti svoj uspeh stavljeni svrhi in škandalu. Ko bo svrha dosežena, ko mine škandal, v desetih letih, bo »Le Feu« pozabljen.«

Nelogika v kritiki Prezzolinijevi jo sama pobija. Um prve vrste ne more biti pozabljen! Resnica ne umre! Ako sodimo Barbusse kot umetnika, rekli bi kratko z Goethem na italijanski poti od 6. septembra 1787: »največji umotvori so tudi največji prirodni tvori, ustvarjeni od ljudi po resničnih in prirodnih zakonih.« Ali pa s Shakespeare: »Ahe art itself is nature« — »umetnost sama je priroda.« Priznanje kritikov, da je vojna ustvarila um Barbussev, ravno izraža, da je njegova tvornost prirodna. Ker čitalca objemlje z vso svojo silo, celo strastnega nasprotnika misli in načel, ki so v knjigi izražene, ter obuja o njem najgloblje čuvstva, je Barbusse pravi umetnik in njegova knjiga »Le Feu« pravi umotvor. Sodba Prezzolinijeva je vidno narekovana iz političnega stališča, iz glorifikacije vojne, a pač ne mine desetletje, ko izginejo vsi slavospevi vojni.

Vojna je za Barbusse največje zlo, naj-
ostudnejša pošast »plus de guerre, plus de
guerre« — ne več vojne — je vzklík, ki se
izvija iz duše vojakov, tovarišev Barbussevih
»c'est trop bête« — prebedasto! Stvarjeni smo
za življenje, ne da poginemo! Ljudje naj bodo
soprogi, očetje, ljudje, a ne živina, ki se goni,
davi in kuži. Živeti svoje življenje na zemlji,
biti srečen, to ni le pravica, ampak je tudi
dolžnost vsakogar, je ideal, je čednost. Soci-
jalno življenje je stvarjeno, da oplodi vsa-
kemu notranje življenje. »Kaj smo dve leti
sem? Neverjetno bedni nesrečniki, divjaki,
ostudneži in tolovaji! Vojna je storila iz nas
vse to, vso moralno in fizično gnusobo. Vojna
žali vsako zdravo smisel, blati velike ideale
in vede v vsako hudodelstvo. V nas ne razvija
druzega, nego zlobnost do sadizma, egoizem
do polne zdvijanosti, potrebo uživanja do
blaznosti.« Ko slika francoske vojake, ne
slika jih po maniri kot junake. Tolsti Lamuse
o sebi pravi: »nismo vojaki, smo priprosti
ljudje, katere vodi instink samoohrane, ego-
izma in trajnega upanja, da vendar le otmemo
življenje, veselje jesti, piti in spati«. Le v pre-
sledkih kakor klic človeštva, globoki tresleji
vzkipe iz tmine in tihobe njih velikih člo-
veških duš.« To niso vojaki, so ljudje, niso
srečelovci, niti vojniki, ne za klavnico, niti
mesarji. So poljedelci in delavci, katere se
spozna tudi še v uniformah. So meščanje,
odtrgani od svojega doma. Pripravljeni so,
čakajo na poziv smrti in na poziv pobojev.
Ako pa motriš med leskom bajonetov njih
obličja, so le priprosti ljudje. Kljub vseh pro-
pagandi, s katero se jih obdelava, niso razvneti,
niso pijani, ne materijalno, ne moralno. V
polni zavesti, v polni moči, v polnem zdravju,
kakor so nakupičeni, vrše zopet in zopet vlogo
blaznikov, narekovano vsakemu po brez-
umnosti mogočnikov. To niso junaki, a njih
žrtv ima več veljave, kakor bi jo mogli razu-

meti oni, ki jih niso sami videli v boju in
zakopih.

Stasitemu Paterloo ne jemlje zadovoljnosti
ploha, čemerem večer v rōvoh mu ne ugaša
solnca v očeh, ki sije iz njegovih misli in nje-
govih spominih na življenje. Je dušna in
telesna opora svojemu tovarišu. A tudi on
izgine. »Nakrat se je znesel nad nami grozen
razstrel, stresnem se do temena, jeklen odmev
mi polni glavo, žgoč žveplen vonj gati nozdrvi
in oči, zemlja se odpre pred menoj, začutim
se dvignjenega, upognjenega, dušenega in
oslepljenega v blisku in gromu... Med to
sekundo, v kateri sem instinktivno, izgubljen
in prepaden iskal oporo v svojem tovarišu,
videl sem njegovo telo visiti se v zraku, raz-
peto, oba lahta raztegnjena na stežaj, plamen
na mestu glave.«

Razlike oficijelnega junaštva slavljenega
po pariških javnih lokalih in pravega junaštva
v zakopih se posebno zavedajo vojaki, ki se
iz kratkega dopusta vrnejo iz Pariza. Raz-
košno oblečene dame slavile so jih tam kot
branitelje domovine. »Mora vendar le lepo
biti v zakopih!« Tu v blatu in mrčesu šele
vidijo pravo razliko med človeškimi bitji,
razliko, ki je globlja in neprehodnejša, nego
ona pasem, t. j. rezka nepremostljiva delitev,
ki reži med manjšino, katera se okorišča in
velike mase, ki se trudi in ubija. Med onimi,
od katerih se zahteva, naj se žrtvujejo od dne
do dne, naj doprinesò do konca svoje število,
svojo silo, vse mučeništvo, ter med onimi, ki
trgujejo, obrtujejo, uživajo in se smejejo.

Ko do kolena gazijo že dobrih šest ur po
opolzki glini, se spomnijo, da se ob istem času
v polnih pariških gledališih med lestenci in
žarnicami, v razkošnih šumečih toaletah,
namaziljena, radujoča se, ploskajoča in sme-
joča se množica čuti sladko ginjena ob pri-
zorih, ki mamijo in burijo živce do skrajnosti.

PAVLA HOČEVARJEVA:

ALI NAJ SE TUDI SLUŽKINJE ORGANIZIRAJO?

ŠELE današnja doba je pokazala, kako
velika je moč organizacije. Le potom
združenega nastopa si pribori vsak stan ugod-
nejši gmočni položaj. Važnega pomena pa so
organizacije še vsled tega, ker koristijo vsem
članom, tudi onim, ki ne morejo ali ne znajo
napraviti samostojnega koraka ter bi brez

organizacije nikdar ne dosegli izboljšanja
svojemu položaju. Služkinje tvorijo tisti sloj,
ki do danes še ni organiziran in ki je vsled
tega najbolj zanemarjen in pozabljen. Vsi
drugi stanovi so si s skupnim nastopom pri-
borili draginjske doklade, zvišanje plač,
krajši delavni čas; le služkinje niso dosegle

ničesar. Res je, da se je proti koncu vojne tudi njim zvišala plača in celo tako, da gospodinja práv bridko občuti ta povišek. Ali kaj pomeni služkinji ta priboljšek v primeri s stroški na obutvi in obleki, da niti ne govorim o prehrankih.

Tekom vojne so tudi služkinje trpele veliko, če ne največ. Bolj so občutile lakoto nego ostala družina; otroci so bili — gotovo po pravici — prvi, dekla zadnja, ki je dobila pičlo odmerjeni delež jedi. Na tešče so morala dekleta hoditi v vrsto po živila. Po cele ure so stala tam, slabo oblečena in obuta, premrzla in onemogla vsled slabe hrane, v mrazu in mokroti na trdem tlaku. Pa za koga? Trpele so premnogo tudi druge žene, gospodinj; ali te so imele zavest, da se mučijo zase, za svojo družino. Ta zavest jim je lajšala trpljenje in jih bodrila. Služkinja pa je trpela za druge, za tujce ter večkrat žrtvovala pri tem tudi svoje zdravje.

Še bolj kot razmere tekom vojne pa mora vzpostavitev normalnega položaja siliti služkinje, da se pobrigajo za izboljšanje svojega stališča. Kdo štiti brezpravno dekle v službi? Morda zastareli poselski redovi, kot je n. pr. tržaški, ki govori celo o pravici telesne kazni? V dobi brezposelnosti ali bolezní nima ne podpore ne brezplačnega zavetišča. Najhujše pa jo čaka na starost. Veliko število starih tet po kmetih, kjer so jih sprejeli sorodniki v nadi, da bodo kmalu umrle in jim zapustile krvave prihranke, ve povedati, kako žalostno se končuje življenje služkinje. Še žalostnejši pa je konec onih stark, ki hirajo in umirajo v mestih po podstrešnih izbah, zapuščene in pozabljene, navezane le na miloščino. Svoja najlepša leta so pustila v kuhinji in v sobi družine, ki je davno pozabila nanje.

Tvorniške in druge delavke sicer tudi dajejo svoje najboljše sile drugim, toda v povsem drugi obliki in meri. Delajo določene ure, potem so pa proste. Prag iz delavnice je obenem tudi prag v svobodno, lastno življenje. S tvorniškimi vrati zapre delavka ono svojo fizično silo, ki jo je zahtevalo delo; toda njena misel je sedaj prosta. Vedno ji še ostane toliko svobodnega časa, da lahko izživi svoje osebno življenje. In če si morda ravno ne ustanovi družine, je vendar osigurana za dobo brezposelnosti, starosti in bolezní. Služkinja pa da gospodinjí poleg svoje najlepše življenjske dobe tudi svojo dušo. Živi v družini, pozna

njene najintimnejše strani, trpi in se veseli z njo, vzgaja otroke ter jim je večkrat druga mati. Bolnega družinskega člana streže tudi po noči; ves dan čuti in živi s hišo. Z gospodinjo ni samo v podložno-službenem temveč tudi v požrtvovalno-prijateljskem razmerju. Čim vestnejši posel je, tembolj jo skrb za družino ovira, da bi si iskala razvedrila izven hiše. Vsako drugo nedeljo popoldne je prekratek prosti čas, da bi mogla izživeti vsaj del svojega lastnega osebnega življenja. Pa naj bo še tako vestna in zvesta v službi, je vse to ne štiti pred bodočnostjo. Gospodinja jo lahko odsluvi, kadar hoče; bolezen zahteva stroške le od nje in na starost je pripuščena le sama sebi.

Vsled vsestranske udeležbe v družinskem življenju postane služkinja pravi član družine, do katere ima pa le dolžnosti, a ne pravic. Zdi se, da je razmerje med služkinjo in gospodinjo notranja družinska in ne javna zadeva. Misel, da bo dekleta, ki je postalo vsled dolgega vestnega službovanja prijateljica in zaupnica družine, sedaj last zunanje organizacije, nas navdaja z nekim krutim občutkom. Ali ne izgine s tem ona mehka toplota, ona intimna čuvstvena vdanost, ki veže hišo in posla? Ali ni, kakor da se je organiziral član družine: oče, sin, brat... v organizaciji očetov, sinov, bratov...! Kolikokrat se služkinja v službi tako naveže na rodbino, da ji je bližja nego lastni sorodniki. Medsebojno družinsko razmerje služkinje in gospodinj; se vsekakor protivi, da bi se zunanji činitelji vtikali v njene zadeve. Ali naj se potom organizacije določa plača služkinjam? Saj je delo, ki ga vrši vestno dekle v družini, nepreplačljivo v denarju in bi ga pravzaprav mogla oceniti le gospodinja. Ali naj se organizacija poteguje za krajši delavnik? Različni slučají v družini zahtevajo različno razdelitev dela; udana služkinja živi z družino podnevi in ponoči. Te in druge strani poselskega položaja kažejo, da je razmerje med služkinjo in gospodinjo individualnega značaja ter bi se vsled tega ne moglo in ne smelo podrediti pravilom organizacije, ki vidi v svojem udu le plačanega delavca, a ne družinskega člana, ki posveča hiši fizično moč in duševne sile. Toda dejstvo, da služkinja ne more dobiti v družini zaslonbe v potrebi in starosti, sili tudi ta stan k samopomoči, k organizaciji. Razvoj časa in razmer kaže, da si morejo služkinje žalibog le potom stanovske organizacije izposlovati

primerno plačo, si zagotoviti oskrbo in podporo v bolezni ter si osigurati ugodni položaj v dobi brezposelnosti in starosti. Ker pa je razmerje med poslom in gospodinjo vse drugače poglobljeno nego med drugimi delavci in gospodarji, zato bi morala biti poselska organizacija drugače zasnovana in ustrojena, nego so druge organizacije. Poleg golih stanovskih koristi bi morala nuditi članicam tudi vsa ona vzgojna in izobraževalna sredstva, ki

vsposabljujejo posla za odgovorno nalogo v družini. V tej organizaciji pa bi morale biti zastopane tudi gospodinje, ki bi skupno s služkinjami delovale na to, da se izboljša in v vseh slučajih osigura gmotni položaj uslužbenke, ki bo pa tudi v povzdigo izobrazbe in vzgoje laglje ustrezala zahtevam družine ter tako odpravila one številne nedostatke, nad katerimi se gospodinje tolikokrat upravičeno pritožujejo.

STANO KOSOVEL:

NOČNO MESTO

Valovi streh zibljo se pod menoj
s čolnički lahnimi. Nikjer odziva...
le tam, kjer reka v morje se izliva
se boža ritem nežno med seboj
in se elastično razteza, krči...

Do vrha polni so razkošja vrči,
in čez robove jim kipi napoj...

PREGLED

Kulturni.

NJIVA. V ponedeljek, 4. avgusta se je ob priliki znanih izgredov vršil tudi naskok na naše upravnništvo in uredništvo, pri kateri priliki so bili naši prostori popolnoma razdejani ter so upravniške knjige in marsikateri dragocen rokopis menda povsem izgubljeni.

Našim prijateljem in naročnikom javljamo, da z izdajanjem našega lista ne bomo prenehali. Prosimo pa vsestranske podpore. Komur je naša kultura pri srcu, naj se nas ravno sedaj tesno oklene. Pokažimo, kako visoko stoji naša kulturna dozorelost. Naročajmo »Njivo«, širimo jo vsepovsod!

Začasno upravnništvo je v ulici G. Gatteri št. 36, III. nadstr., desno. Vsi naročniki so naprošeni, da javijo tjakaj svoj naslov, da jim bo možno dostavljati revijo brez zamude.

Razprodajalci v mestu in na deželi pa naj nemudoma vrnejo vse neprodane številke na označen naslov, da bo nadaljno poslovanje možno.

Naše kulturno delo se ne sme prekiniti niti za hip! Naš narod je kdaj že izven barbarstva in bo znal ceniti svoje kulturne svetinje tudi brez aprovacije poulične druhalj. O tem smo prepričani in zato verujemo v to.

Še enkrat: Oklenite se »Njive«!

Ustanovni zbor podružnice »Ljud. odra« na Opčinah se je vršil dne 3. t. m. ob 5 popoldne v »Društveni krčmi« ob lepi udeležbi domačinov. Zborovanje je otvoril in vodil v imenu tržaške matice sodr. M. Lovko, ki je obrazložil pomen društva ter nujne potrebe socialne naobrazbe. Tajnik »Kulturnega sveta« sodr. F. Kleinmayr razložil v

obširnem govoru v kakih smereh naj se suče delovanje nove podružnice. Nato prebere prof. dr. L. Čermelj podružniška pravila, ki se sprejmo. Zanimiva je bila pri tej priliki živahna debata o narodnosti in socializmu, ki jo je sprožil Ferluga, in v katero so posegali Lovko, Vidau, Čermelj, Kleinmayr. Ker je v tem oziru še marsikaj nejasnega, bi bilo želeli, da nova podružnica poskrbi ravno o tem predmetu za primerno predavanje in diskusijo.

Odbor se je sestavil sledeče: Sosič Lovrenc, predsednik; Malalan Vinko, Keber Karel, Nusdorfer Ivan, Cuber Janko, Ravbar Fran, Ravbar Just, Sosič Andrej, Mavrič Franc, odborniki; Jankole Miroslav, Copic Josip, Kavčič Ludovik, nadzorniki.

Podružnica šteje ob ustanovitvi 63 članov. Novi podružnici želimo obilo uspeha.

Književni.

SLOVENSKE KNJIŽNICE V TRSTU. Dan 4. avgusta 1919. ostane črnoobrobjen v zgodovini našega knjižničarstva. Ta dan so zgorele bogate knjižnice »Slovenske čitalnice« in »Češke Besede«, »Slovenskega učiteljskega društva za Trst in okolico« in v zadnjem času bogato narasla ljudska knjižnica »Ljudskega odra« v Trstu. Rešila se ni niti ena knjiga iz grmad, ki jih je zanetila zaslepljena človeška strast!

Stojimo ob pogoriščih z žalostnim srcem in se vprašujemo: »Bratje, čemu to? Kaj smo zakrivali, bratje?«

Z našimi knjižnicami vred je bila razdejana knjižnica »Circolo dei studi sociali«, ki ji je bila vrednost preko pol milijona. Tako je bil oropan slovenski in italijanski proletarijat v enem dnevu za najvažnejša kulturna sredstva,

ki mu jih drugi ni hotel dati in za katera je v potu svojega obraza nabiral in nabral gmotne prispevke.

Vendar — kvišku srca! Iz pepela naših nemih in vendar tako priljubljenih prijateljev vstane nov feniks ljudske prosvete. Idej namreč — ni možno zažgati! Zločinska roka, ki je netila one grmade, tega menda ni premislila. —

Glasbeni.

Glasbeno-dramatični večer v Gorici dne 26. julija 1919.

— Na božič 1918. so nas po goriških ulicah veselo presenetili veliki lepaki s temi-le stavki: »Slovenci! Danes vladajo novi zakoni pravičnosti in svobode . . . Italijanski in slovenski narod nista več sovražnika . . . Italija, velika država svobode, vam da iste državljsanske pravice kakor vsem drugim svojim državljanom, vam da šole v vašem jeziku, več kakor vam jih je dala Avstrija . . . Italija se ni vojskovala in ni zmagovala samo za svobodo svojega naroda, temveč vseh od Avstrije tlačenih narodov.«

Pustimo šole za sedaj, govorimo o drugem.

Dne 25. julija 1919. so nam zopet lepaki po goriških ulicah oznanjali sledečo blagovest: »V soboto dne 26. julija ob 9. uri zvečer in v nedeljo dne 27. julija ob 4. uri popoldne se vršita v Gorici na Solkanski cesti št. 12 v restavraciji Grion na prostem javna koncerta . . .« Sledil je izbrano lep vzpored z enajstimi glasbenimi, pevsкими in dramatskimi točkami. Izmed obeh napovedanih koncertov se je v resnici vršil samo prvi, dne 26. julija 1919. ob 9. uri zvečer, in sicer takole:

Točno ob devetih nastopi eden glavnih prirediteljev in združi vseh enajst točk vzporeda v eno samo z naslednjim oznanilom: »Pravkar nam je oblast javila, da je koncert prepovedan in da nam takih prireditev tudi v bodoče nikoli ne dovoli.«

Goriški Slovenci vedo, da njih tržaški bratje lahko prosto gojijo slovensko dramatično in glasbeno umetnost. Goriškim Slovincem pa se v poljubni množini dovoljuje — pod znanimi pogoji! — sicer samo oni zloglasni javni plesi, ki imajo za naše ljudstvo približno iste pogubne moralne in gmotne posledice, kakor so jih imele za ameriške domače rdečkožce žgane pijače, ki so jih naivnim domačinom tako drage volje dovažali iz Evrope njih belopolti zavojevatelji.

Če vzbuja goriškim Slovincem ugotavljanje takih dejstev bridkostna čuvstva, pa nas ravno zgodovina Italije uči, kako mora človek ljubiti svoj narod, kako se mora požrtvovalno boriti za pravice svojega naroda, kako pravične narodne zahteve končno morajo zmagati. Italijanska zgodovina je bogata divnih narodnih junakov, velikih in plemenitih mož, ki so Italiji brezdvomno v čast, ali nizkotni hujskaški elementi, »junaki« zadnjih dni, pa ji niso.

Dr. B.

Šolski.

Slovenske in hrvatske šole v Istri neposredno pred začetkom vojne *) (Nadaljevanje)

Ljudske šole:

III. OKRAJ: LOŠINJ.

a) Občina Cres.

1) Deželne hrvatske:

v Beleju	1 razredna z 1 učno močjo	in	56 otroki
„ Beli	1 „ „ 1 „ „	„	108 „
„ Orlecu	1 „ „ 1 „ „	„	52 „
„ Štivanu	1 „ „ 1 „ „	„	52 „
„ Martinščici	1 „ „ 1 „ „	„	95 „

2) Pomožne hrvatske:

v Dragozetičih	„ „ „ „	s 46 otroki
„ Valunu	„ „ „ „	„ 33 „
„ Lubenicah	„ „ „ „	„ 43 „

3) Zasebne (družbine): hrvatske

v Cresu	3 razredna s 4 učnimi močmi	in 150 otroki
„ Ustrinah	1 „ z 1 učno močjo	in 24 „

Skupno: 7+3 šole z 10 učnimi močmi in 659 otroki

Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 914, 255 hrvatskih otrok je bilo torej brez pouka, po Barbalicu bi bilo to število, zlasti z ozirom na Cres sam, mnogo večje.

V zadnjem času se je pripravljala ustanovitev deželnih šol v Lubenicah in Valunu.

b) Občina Mali Lošinj.

1) Deželni hrvatski:

v Čunskem	1 razredna z 1 učno močjo	in 35 otroki
„ Unijah	1 „ z 1 „ „	in 39 „

2) Deželna: utrakvistična

v Susku	2 razredna z 2 učnima močema	in 180 otroki

3) Zasebna (družbina) hrvatska:

v Mal. Lošinjju	3 razredna s 3 učnimi močmi	in 113 otrok

Skupno 3+1 šola s 5+2 učnimi močmi in 187+180 otroki

Polovica otrok na utrakvistični šoli je bila gotovo hrvatska, zato je število otrok, ki so pohajali hrvatske šole, znašalo 277; šoloobveznih hrv. otrok pa bi moralo biti 425 tako da je 148 otrok bilo brez pouka, po Barbalicu celo 246 otrok.

V zadnjem času bi v Malem Lošinjju morala biti komisija za ustanovitev hrvatske javne šole.

c) Občina Veliki Lošinj.

1) Deželna: hrvatska:

v Iloviku	1 razredna z 1 učno močjo	in 61 otroki

2) Zasebna (družbina) hrvatska:

v Vel. Lošinjju	3 razredna s 3 učnimi močmi	in 117 otroki

Skupno 2 šoli s 4 učnimi močmi in 178 otroki

Šoloobveznih hrvatskih otrok bi po uradni statistiki moralo biti 188, tako da je bilo 10, po Barbalicu celo 71 otrok brez pouka.

Toda v Velikem Lošinjju bi v zadnjem času morala biti komisija za ustanovitev deželne hrvatske šole.

č) Občina Osor-Nerezine:

1) Deželna hrvatska:

v Nerezinah	1 razredna z 1 učno močjo	in 60 otroki

2) Pomožna hrvatska v Puntih Križa z 37 otroki,

skupno 97 otrok; šoloobveznih bi po uradni statistiki moralo biti 87, tako da so vsi hrvatski otroci pohajali šolo.

Pregled: V Lošinjskem okraju je bilo:

13 hrvatskih ljudskih in 4 hrvatske pomožne šole. Od teh je bilo 10 enorazrednih in 3 trirazredne. Deželnih šol je bilo 9+4, zasebne tri. Poleg tega je bila 1 dvorazredna utrakvistična šola.

Učnih moči je bilo 24 in sicer 9 deželnih, 11 zasebnih in 4 pomožni.

Prišteti moramo še 1 deželnega na utrakvistični šoli.

Hrvatske šole je pohajalo 1124 otrok, utrakvistično vsaj 90 hrvatskih otrok, brez pouka je bilo 405, oziroma 492 hrvatskih otrok.

IV. OKRAJ: PAZIN.

a) Občina Boljun.

Deželne hrvatske:

v Boljunu	1 razredna z 1 učno močjo	in 103	otroki
„ Borutu	1 „ „ 1 „ „	in 69	„
„ Pazu	1 „ „ 1 „ „	in 78	„
„ Šušnjevići	1 „ „ 1 „ „	in 162	„
„ Vranji	1 „ „ 1 „ „	in 58	„

Skupno 5 šol s 5 učnimi močmi in 470 otroki
Šoloobveznih otrok bi moralo biti 521, tako da je bilo 51 otrok brez pouka.

Enorazrednici v Boljunu in Šušnjevići sta se imeli pretvoriti v dvorazrednici.

b) Občina Labin.

1) Deželne hrvatske:

v Drenju	1 razredna z 1 učno močjo	in 66	otroki
pri Sv. Nedelji	1 „ „ 1 „ „	in 138	„
„ Sv. Lovreču	1 „ „ 1 „ „	in 163	„
v Šumbregu	1 „ „ 1 „ „	in 164	„

2) Zasebne (družbine) hrvatske:

v Rabcu	1 razredna z 1 učno močjo	in 41	otroki
„ Ripendi	1 „ „ 1 „ „	in 98	„
pri Sv. Marini	1 „ „ 1 „ „	in 38	„

Skupno 7 šol s 7 učnimi močmi in 708 otroki
Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 1615, 247 je pohajalo italijanske škole, 52 nemško šolo v Krapanu, tako da je bilo brez vsakega pouka 608 hrvatskih otrok.

c) Občina Pazin.

Deželne hrvatske:

v Cerovlju	1 razredna z 1 učno močjo	in 80	otroki
„ Graščiću	1 „ „ 1 „ „	in 125	„
„ Gologorici	1 „ „ 1 „ „	in 84	„
„ Grdoselu	1 „ „ 1 „ „	in 71	„
„ Kaščergi	1 „ „ 1 „ „	in 105	„
„ Krnunah	1 „ „ 1 „ „	in 104	„
„ Lindaru	1 „ „ 1 „ „	in 126	„
„ Milotićbregu	1 „ „ 1 „ „	in 90	„
„ Novacihi	1 „ „ 1 „ „	in 116	„
„ Pičnu	2 „ „ 2 učnima močema	in 152	„
„ Pazinu	5 „ „ s 7 učnimi močmi	in 336	„
pri Sv. Katerini	2 „ „ z 2 učnima močema	in 188	„
v Trvižu	2 „ „ 2 „ „	in 153	„
„ Tupljaku	1 „ „ 1 učno močjo	in 89	„
„ Bermu	2 „ „ 2 učnima močema	in 124	„
„ Zabržanih	1 „ „ 1 učno močjo	in 148	„
„ Zareicu	1 „ „ 1 „ „	in 59	„

Skupno 17 šol s 26+1 (veroučiteljem) učnimi močmi in 2150 otroki.

Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 2564, tako da je bilo 414 hrvatskih otrok brez pouka.

Šola v Pazinu se je v zadnjem času razdelila v 3 razredno moško in 3 razredno žensko ljudsko šolo.

V Hekihi, Kršički in pri Sv. Mariji Magdaleni bi se imele otvoriti deželne ljudske škole.

č) Občina Plomin.

Deželne hrvatske

v Kršanu	2 razredna z 2 učnima močema	in 216	otroki
„ Kozljaku	1 „ „ 1 učno močjo	in 124	„
„ Čepiću	1 „ „ 1 „ „	in 165	„

Skupno 3 škole s 4 učnimi močmi in 505 otroki
Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 665, 72 pohaja italijanske škole, brez pouka sploh je bilo 88 hrv. otrok.

d) Občina Tinjan.

Deželne hrvatske:

v Tinjalu	3 razredna s 3 učnimi močmi	in 301	otroki	
„ Kringi	2 „ z 2 učnima močema	in 220	„	
pri Sv. Petru	3 „ s 3 učnimi močmi	in 273	„	
Skupno	3 škole	z 8 učnimi močmi	in 824	otroki

Šoloobveznih otrok bi moralo biti 673, tako da je 151 otrok čez normalo pohajalo šolo, a to število gre na račun sosednjih vasi, kl nimajo šole

e) Občina Žminj.

Deželna hrvatska:

v Žminju	4 razredna s 4 učnimi močmi	in 381	otroki
	Pomožna hrvatska:		
v Ceru	1 razredna z 1 učno močjo	in 52	otroki

Skupno 2 šoli s 5 učnimi močmi in 433 otroki
Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 885, 51 hrvatskih otrok pohaja italijanske škole, tako da je 401 hrvatskih otrok bilo brez pouka.

V zadnjem času bi se bili morali ustanoviti deželni šoli v Modrušanih in pri Sv. Ivancu.

Pregled. V pazinskom okraju je bilo torej:

38 hrvatskih mešanih ljudskih škol. Od teh je bilo 27 enorazrednih, 6 dvorazrednih, 2 trirazredni, 1 štiri- in 1 petrazredna ter ena pomožna enorazrednica. Deželnih škol je bilo 34+1, zasebne 3. Učnih moči le bilo 56, od teh 52 deželnih, 3 zasebne, 1 pomožna.

Hrvatske škole je pohajalo 5090 otrok, 185 hrvatskih otrok je pohajalo italijanske škole, 52 nemško šolo. Šoloobveznih hrvatskih otrok bi moralo biti 6914, 1824 hrvatskih otrok je bilo torej brez pouka.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Pri zadnjih izgređih je prišla „Njiva“ ob ves svoj inventar in ob vse svoje knjige. S tem je obstoj naše revije vsekakor resno ogrožen, ker list ne razpolaga z nobeno podporo in z nikakim kapitalom. Na naših naročnikih in odjemalcih je, da nam pomagajo urediti zopet naše knjige in prebiti to kritično dobo. Kdor ima nam naproti kak dolg, je naprošen, da z nami čimprej obračuna. Komodnost bi bila v sedanjih razmerah naravnost naroden greh! Vabimo pa vse naročnike, ki jim je potekla naročnina, da jo čimprej obnovite. In vi vsi, ki resnično želite našem narodu dobro, širiti naš list, pridobivajte mu novih bralcev in naročnikov! Upravništvo se nahaja začasno v v. Gius. Gatteri (Trst) šte v. 36, III. nadstropje, desno. Ijakaj je nasloviti vse poštne pošiljatve.

* * *

ZA „NJIVO“

daruje gosp. Ferjančič 10 lir, in 10 lir za „Ljudski oder“. Srčna hvala! Da bi našel mnogo posnematcev!

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□
Prihodnja številka „NJIVE“
izide v četrtak 21. avgusta.
 □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

POSOJILNICA IN HRANILNICA V KOPRU

vnkjžena zadruga z neomejenim poroštvom

Najstarejša zadruga ob jadranskem morju
ustanovljena l. 1884

Posoja zadružnikom na vknjižbe, pa
tudi na zastave in poroke.

Sprejema vloge tudi od nezadružnikov.

Uraduje v lastni hiši št. 802
na trgu Brolo, Koper (Istra)

Vsi in od **povsod**, ki prihajate v Trst: zasebniki, trgovci, župani, uradniki i. t. d. izvolite se oglasiti v moji trgovini in nakupite česar potrebujete na drobno ali na debelo.

Kam pa naj bi šli drugam?

Sprejmite moje srčne in domače pozdrave!

Na svidenje?

J. ŠTOKA - TRST

ULICA MILANO ŠT. 37
(prej Molino piccolo 19)

založna knjigarna, trgovina s papirjem, zaloga vseh pisarniškiških predmetov i. t. d., cigaretnih papirčkov, vseh vrst i. t. d.

Ljubljanska kreditna banka

Podružnica v Trstu.

Centrala v Ljubljani.

Podružnice: Celje, Celovec, Gorica, Sarajevo, Split.

Delniška glavnica: K 15.000.000

Rezervni sklad: K 3.600.000

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle. Sprejema vloge v lirah na hranilne knjižice proti $3\frac{1}{2}\%$ obrestovanju, na žiro-račune proti 3% obrestovanju.

Za na odpoved vezane vloge plača obresti po dogovoru. Izvršuje borzne naloge in daje v najem varnostne celice.

Tel. št. 5-18.

Blagajna je odprta od 9-13.

Tržaška hranilnica in posojilnica

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

Trst, Piazza Oberdan št. 2, I. nadstr.

(v lastni hiši) vhod po glavnih stopnicah.

POSOJILA DAJE na vknjižbo, na menice ter na zastave in amortizacijo za daljšo dobo po dogovoru
ESKOMPTUJE TRGOVSKÉ MENICE.

HRANILNE VLOGE sprejema od vsakega, če tudi ni ud, in jih obrestuje po **3%**

Večje stalne vloge na tekoči račun po dogovoru.

Rentni davek plačuje zavod sam. Vloga se lahko po eno krono, ima varnostno celico (safe deposits).

Uradne ure: od 9 do 13. Telefon 952

Izplačuje vsak delavnik ob uradnih urah.

Tvrđka Race & drug

TELEFON 24-95 TRST TELEFON 24-95

Trg Venezia ex Giuseppina, Riva Grumula 2

priporoča svojim odjemalcem v mestu in na deželi svojo zalogo prvovrstnih istrskih, italijanskih in dalmatinskih črnih in belih vin po najnižjih cenah.

Ima na deželi svoji podružnici pri Marku Znidaršiču, v Sežani in pri g. Martinu Čebokin na Kozini

Prot. trg. tvrđka A. FERFOLJA

Veletrgovina z vinom
žganimi pijačami
in deželnimi pridelki

TRST - Ul. Torre bianca 22

TELEFON št. 18-07

JADRANSKA BANKA

Delniška glavica K 30,000.000. Reserve K 8,500.000

CENTRALA : TRST

Via Cassa di Risparmio 5. □ Via S. Nicolò 9

PODRUŽNICE:

Dubrovnik, Dunaj, Kotor, Ljubljana,
Metković, Opatija, Split, Šibenik,
Zadar. -- EKSPPOSITURA: Kranj

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle

SPREJEMA VLOGE

na hranilne knjižice proti $3\frac{1}{2}\%$ letnim
obrestim v bancogiro-prometu proti
 3% letnim obrestim. Na odpoved na-
vezane zneske sprejema po najugod-
nejših pogojih, ki se imajo pogoditi
od slučaja do slučaja

Daje v najem varnostne predale (Safes deposits)

Blagajna posluje od 9 do 13